

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิและติดตามผลใน ชั้นสอบสวนของผู้เสียหาย

มนุษย์ถือเป็นสัตว์สังคม เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะจนเกิดเป็นสังคมและเมื่อมาอยู่รวมกันเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา คือ ความขัดแย้งในด้านต่างๆ เพราะฉะนั้น จึงได้มีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้เพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งต่อมาเรียกว่า “กฎหมาย” เมื่อมีข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญา เมื่อมีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นก็มักจะมีผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดซึ่งถูก เรียกว่าผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมักจะไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมตั้งแต่เริ่มต้น กล่าวคือ เมื่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเข้าไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐกลับไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นการถูกซ้ำเติมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงเป็นสาเหตุให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมส่วนหนึ่งไม่พึงพากระบวนการยุติธรรมจึงส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมขาดความน่าเชื่อถือจนถึงขั้น ไม่มีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อเกิดเหตุอาชญากรรม หรือการละเมิดสิทธิต่างๆของบุคคลซึ่งเป็นความผิดทางอาญา กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ อีกทั้งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็จะไม่ได้รับการดูแล และเยียวยาค่าเสียหายจากรัฐ

ดังนั้น เพื่อที่จะให้มีมาตรการที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการศึกษาจากแนวความคิดและทฤษฎีในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยมุ่งเน้นถึงการตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมเป็นหลัก เพราะในอดีตที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญกับ สิทธิของผู้ต้องหามากกว่าสิทธิของผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายตามรัฐธรรมนูญ จึงต้องศึกษาถึงแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและประเภทของเหยื่ออาชญากรรม

2.1 ความหมายและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิผู้เสียหาย

ในการศึกษาสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม (Victims Right) สิ่งแรกที่จะต้องทำความเข้าใจ คือ เหยื่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล หรือ ทรัพย์สินซึ่งผลของความเสียหายมีผู้ได้รับผลนั้น จึงเป็นความเสียหายจากการกระทำความผิดทาง อาญา (Victim of Criminal acts) และจะต้องเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงหรือได้รับความเสียหายตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ถูกฆ่าตาย ถูกทำร้ายจน ได้รับบาดเจ็บสาหัส ถูกข่มขืน ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ เป็นต้น สิ่งสำคัญคือผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย ตามกฎหมายแล้วเรียกว่าผู้เสียหายที่ แท้จริง (innocent victim)¹

โดยแนวความคิดเรื่อง “ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม” ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมอยู่ ในปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims, 1985) ซึ่งให้นิยามคำว่า “เหยื่อ อาชญากรรม” คือ บุคคลไม่ว่าโดยปัจเจกหรือรวมหมู่ ผู้ซึ่งได้รับความเสียหาย ทั้งทางร่างกายหรือ จิตใจ ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานอย่าง รุนแรง โดยการกระทำหรือละเว้นการกระทำ ที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญาที่บังคับใช้อยู่ในรัฐ ภาคนั้น รวมถึงกฎหมายที่บัญญัติถึงการห้ามใช้อำนาจโดยมิชอบในทางอาญา (หลักการข้อที่ 1) คำ นิยามยังปรากฏอยู่ในหลักการข้อที่ 2 ด้วย โดยรวมถึงญาติใกล้ชิด หรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของบุคคล ที่ตกเป็นเหยื่อโดยตรง และบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อที่ ประสบปัญหา หรือเพื่อป้องกันบุคคลจากการตกเป็นเหยื่อ ทั้งนี้แล้วแต่กรณี

ส่วนเหยื่อของการใช้อำนาจโดยมิชอบนั้น หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งไม่ว่าโดยปัจเจกหรือรวมหมู่ ผู้ได้รับความเสียหาย ทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ ความสูญเสียทาง เศรษฐกิจ หรือกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างร้ายแรง โดยการกระทำ หรือการละเว้นที่แม้จะยังไม่ ละเมิดต่อกฎหมายอาญาภายในประเทศ แต่ถือได้ว่าได้ละเมิดต่อบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนที่ ได้รับการรับรองในทางสากล

¹ กานต์ชิตา ชิตานนท์. (2558). *บทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ: สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์ เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 6.

ทั้งนี้ ตามหลักการข้อที่ 8 ของหลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการชดใช้ความเสียหายฯ ได้ผนวกกฎหมายสิทธิมนุษยชนเข้ากับแนวความคิดเรื่องเหยื่อในปฏิญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยหลักการข้อนี้ได้รวบรวมและอธิบายถึงแง่มุมหลายๆ ด้านของแนวความคิดเรื่องเหยื่อ และเชื่อมโยงถึงแนวความคิดเรื่องสิทธิในการได้รับการชดใช้ความเสียหายตามความเป็นจริง การนิยามเรื่องเหยื่อในหลักการข้อนี้มีได้มุ่งเน้นถึงบุคคลที่เป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมในเชิงนามธรรม หากแต่มุ่งที่จะนิยามถึงบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดใช้ความเสียหาย และความเสียหายนั้นสามารถเป็นได้หลายลักษณะ ต่อมาก็คือ เหยื่อไม่ใช่แค่เพียงบุคคลที่เป็นเป้าหมายโดยตรงของการละเมิด หมายความว่ารวมถึงบุคคลใดๆ ก็ตามที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม สูดท้ายเหยื่ออาจจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้²

จะเห็นได้ว่า ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมนั้น ไม่ได้หมายความเพียงผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงบุคคลใกล้ชิด ที่จะต้องได้รับความดูแลจากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำความผิดทางอาญา และยังหมายความรวมถึงผู้ที่เข้าช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอีกด้วย โดยผู้เสียหายจากการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นเหยื่อโดยตรงหรือเป็นเหยื่อโดยอ้อม³ ก็มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากรัฐเช่นเดียวกัน

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหาย

เมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายอาญา หรือมีการละเมิดกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม ผู้กระทำความผิดก็จะถูกลงโทษ โดยรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการกระทำความผิดที่มีโทษตามกฎหมายอาญา ซึ่งกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นในชั้นตำรวจ ชั้นอัยการ ชั้นศาลและในส่วน

²Cordula Droege, Federico Andreu-Guzman และ Anne Philippart de Foy. (2553). *สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดใช้ความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงและกว้างขวาง*. คู่มือนักปฏิบัติ (ICJ). หน้า 36-37.

³ หลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการชดใช้ความเสียหายฯ ข้อที่ 8. คำว่า “เหยื่อ” ไม่ได้ประกอบด้วยเหยื่อโดยตรงเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงอยู่ทางอ้อมด้วย ทั้งนี้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ คำว่า “เหยื่อ” ยังหมายความรวมถึง ครอบครัวอันใกล้ชิดหรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของบุคคลที่เป็นเหยื่อ โดยตรง และบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการให้ความช่วยเหลือเหยื่อ หรือเพื่อป้องกันบุคคลจากการตกเป็นเหยื่อ คำนี้นิยามนี้สะท้อนแนวคำพิพากษาในทางระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตและการสาบสูญ.

ของราชทัณฑ์ในยุคเริ่มแรกต่างให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องหามากกว่าสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม แต่ในภายหลังก็ได้มีแนวความคิดริเริ่มที่จะให้ความสำคัญในสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น โดยถือว่าผู้เสียหายมีความสำคัญมากในกระบวนการยุติธรรม โดยเป็นผู้เริ่มต้นคดีและให้ข้อเท็จจริงในเบื้องต้นและส่งพยานหลักฐานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในชั้นสอบสวนและเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด

จึงได้มีแนวความคิดในการให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรืออาชญากรรม ภายใต้หลักกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ ในช่วงทศวรรษของปี ค.ศ. 1980 เป็นช่วงที่มีการตื่นตัวและมีกระแสเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม หรือการตระหนักรู้ถึงความต้องการ และชะตากรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งกระแสเรียกร้องนี้ส่งผลถึงการปฏิบัติซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การเรียกร้องให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น และการเรียกร้องให้มีการชดเชยความเสียหาย (Compensation) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยต่อมาในปี ค.ศ. 1984 บรรดาผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติต่างตระหนักถึงกระแสเรียกร้องดังกล่าว และการเล็งการให้บริการต่างๆของกระบวนการยุติธรรมต่อเหยื่ออาชญากรรม ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวประกอบด้วย บุคคลสาขาอาชีพต่างๆ ทั้งที่เป็นนักกฎหมาย นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา นักอาชญาวิทยา และนักบริหารงานที่ทำต่างๆ จึงได้ร่วมกันร่าง “แมกนา คาร์ต้า สำหรับเหยื่อ” (Magna Carta for Crime) ขึ้น โดยประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการดังนี้

- 1) การทดแทนความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด กล่าวคือ เป้าประสงค์เบื้องต้นของความเป็นธรรมจะเกี่ยวข้องกับการทดแทนความเสียหายสำหรับเหยื่อจากผู้กระทำความผิด
- 2) การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ กล่าวคือ ในกรณีที่มีการทดแทนความเสียหายจากผู้กระทำความผิดไม่เพียงพอ การชดเชยโดยรัฐหรือโดยการจัดสรรจากกองทุนเงินระหว่างประเทศ สำหรับกันตรายที่เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรม จัดว่ามีความจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้กับความทุกข์ทรมานของเหยื่อรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน
- 3) การสนับสนุนช่วยเหลือเหยื่อ กล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการแจ้งให้ทราบและจะจัดให้ได้รับความช่วยเหลือด้านการแพทย์ และด้านชุมชนสำหรับช่วยให้ฟื้นตัวจากความทุกข์ทรมาน

4) การปฏิบัติต่อเหยื่ออย่างยุติธรรม กล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมจะสามารถเข้าถึงการพิจารณาคดีของศาลเกี่ยวกับอาชญากรรมที่ประทุษร้ายต่อตน รวมทั้งสามารถปรากฏตัวและเข้าฟังได้ตลอดทุกขั้นตอนที่วิกฤต

5) การป้องกันทางสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผู้ที่มีแนวโน้มจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จะได้รับความคุ้มครองตามนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม และอาญา เพื่อลดความเสี่ยงของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

และต่อมาในปี ค.ศ. 1985 องค์การสหประชาชาติ (General Assembly of the United Nations) ได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรม โดยประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of power, 1985) อันเป็นผลมาจากการประชุมสภาป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแห่งองค์การสหประชาชาติครั้งที่ 7 (7 United Nation Congress On The Prevention Of Crime and the Treatment of Offender, in Milan 1985) ณ นครมิลาน ประเทศอิตาลี ซึ่งมติของที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ครั้งที่ 40/34 ได้รับรองสิทธิต่างๆของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย โดยได้กำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา นับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ⁴

โดยใจความสำคัญของปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ กำหนดมาตรฐานไว้ 4 ประการเพื่อตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

ก) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair treatment)

ข) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)

ค) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

ง) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistant)

⁴ กานต์ธิดา ชิตานนท์. (2558). *บทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ : สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 22.

มาตรฐานทั้ง 4 ประการนี้ เป็นการรับรองสิทธิต่างๆ ของเหยื่อหรือผู้เสียหาย ตั้งแต่เริ่มดำเนินคดี จนถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากปฏิญญาฉบับนี้จึงก่อให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดกับสิทธิของผู้ต้องหาอย่างแท้จริง ในปัจจุบันหลายประเทศในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา ได้เริ่มให้ความสำคัญต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยในปี ค.ศ. 1964 ประเทศอังกฤษได้ทดลองแต่งตั้งคณะกรรมการชดเชยความเสียหายทางอาญา (The Criminal Injuries Compensation Board) เพื่อพิจารณาจ่ายค่าชดเชยให้กับเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับบาดเจ็บสาหัส ในปี ค.ศ. 1976 ประเทศเยอรมนีได้ประกาศใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมฉบับแรกชื่อว่า “รัฐบัญญัติทดแทนให้แก่เหยื่อ” (The Victim Compensation Act) และในประเทศสหรัฐอเมริกา คณะกรรมการประธานาธิบดีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม (The President’s Task Force on Crime Victims) ได้ยื่นข้อเสนอแนะทางกฎหมายหลายประการ ในปี ค.ศ. 1982 และในปีเดียวกันก็ได้มีการประกาศใช้ รัฐบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยาน (The Federal Victim and Witness Protection Act) ซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สำคัญเกี่ยวกับอาชญากรรม ในขณะที่สังคมได้เริ่มให้ความสนใจต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของเหยื่ออาชญากรรมอันนำไปสู่แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองในเรื่องของสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม¹

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องของผู้เสียหาย สามารถนำมาอธิบายถึงหลักการที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์กำหนดถึงสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นหลักในการพิจารณาถึงหน้าที่ของรัฐในการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีของการกำหนดตัวผู้เสียหายนั้น จะต้องนำเอาหลักเกณฑ์มาพิจารณาถึงค่าทดแทนที่ผู้เสียหายจะได้รับ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย อีกทั้งจะต้องนำแนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายมาเป็นกรอบในการกำหนดค่าชดเชยด้วย เพื่อให้สิทธิดังกล่าวกลายเป็นมาตรการที่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มิใช่เป็นเพียงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานราชการประเทศยอมรับ

2.1.2 แนวความคิดในการรับรองสิทธิของผู้เสียหาย

เนื่องจากการยอมรับกันอย่างแพร่หลายในเรื่องของสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นการยอมรับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดเชิงอุดมคติของปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติใน

¹ กานต์ซิดา ชิตานนท์. อังแล้วชิงอรรถที่ 4. หน้า 25.

ทำนองที่ว่า “โดยที่การยอมรับนับถือศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเท่าเทียมกันและไม่อาจโอนให้แก่อันใดของบรรดาสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษย์ เป็นหลักมูลเหตุแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพของโลก”⁶

โดยสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่อันใด ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์มีอยู่ตามธรรมชาติและไม่สามารถที่จะล่วงละเมิดได้ แต่ในทางกฎหมายแล้วสิทธินั้นย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจตามกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายจะต้องให้อำนาจในการรับรองสิทธิตามกฎหมาย จึงสามารถแบ่งประเภทของสิทธิตามกฎหมายได้ 2 ประเภท ตามกฎหมายที่เป็นที่มาแห่งสิทธินั้น ได้แก่ สิทธิมหาชนอันเกิดจากกฎหมายมหาชน และสิทธิเอกชนอันเกิดจากกฎหมายเอกชน แต่สำหรับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนจึงเป็นสิทธิมหาชน เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐสิทธิในการฟ้องร้องคดีอาญาหรือสิทธิในการขอความ เป็นต้น⁷

โดยการรับรองสิทธิในทางมหาชน หรือสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชนโดยรัฐ หมายความว่า รัฐออกกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นย่อมต้องผูกพันรัฐอันเป็นการผูกมัดของอำนาจสาธารณะเพื่อประโยชน์ของเอกชน ซึ่งการบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐโดยตรงจึงก่อให้เกิดผล ดังนี้

ก) สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญนั้นมีสถานะเป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่ผูกพันต่อรัฐ หรือทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิเรียกร้อง ซึ่งหมายความว่า ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจเรียกร้องให้รัฐดำเนินการ หรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่งได้ ตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญกำหนดหรือบัญญัติรับรองไว้และให้ความคุ้มครองกับผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ หรือผู้ทรงสิทธิอาจใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวได้

ข) องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหมดเป็นองค์กรที่ผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญบัญญัติและรับรองสิทธินั้นไว้ กล่าวคือ สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรืออาชญากรรม

⁶ องค์การสหประชาชาติ. (2491). คำปรารภปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: <https://www.amnesty.or.th.>hrc>udhr>. [2561, 26 สิงหาคม].

⁷ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2544). หัวข้อผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 30.

ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองนั้นผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และ องค์กรตุลาการในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร⁸

เนื่องจาก “สิทธิ” นั้น ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้บัญญัติ รับรองถึง “สิทธิของบุคคล” ไว้หลายประการ เช่น บุคคลมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย เดียวกัน⁹ บุคคลมีสิทธิจะได้รับความคุ้มครองต่างๆตามกฎหมาย¹⁰ และบุคคลมีสิทธิในการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม¹¹ เพราะฉะนั้น สิทธิ ที่เกิดขึ้นจากการที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองนั้นย่อมมีความเกี่ยวพันใน การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการที่จะให้บริการแก่ประชาชนในการเข้า ถึงกระบวนการ

⁸บรรเจิด สิงคะเนติ. (2541). “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540”. *วารสารกฎหมาย ปกครอง*, 17(3). หน้า 30.

⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27. บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มี สิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทาง ศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะ กระทำมิได้”

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุคนพิการ หรือ ผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม”

¹⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 59. บัญญัติว่า “รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสาร สาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐที่มีใช้ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหรือเป็นความลับของทาง ราชการตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องจัดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก”

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 41. บัญญัติว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

- (1) ได้รับความทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (2) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว
- (3) พ้องหน่วยงานของรัฐได้รับผิดเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ”

ยุติธรรมด้วยความสะดวกและรวดเร็วรวมถึงได้รับข่าวสารต่างๆในด้านกฎหมายจากเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยความเต็มใจ

ดังนั้น การอำนวยความสะดวกยุติธรรมจึงต้องมีระบบระเบียบที่ชัดเจนและเคร่งครัด เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นตำรวจ ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาลรวมไปถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปได้อย่างเป็นระบบระเบียบ ประชาชนจะได้เข้าใจถึงระบบงานยุติธรรมได้ง่ายและไม่เกิดข้อโต้แย้งขึ้นในสังคม ทั้งยังสามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักนิติศาสตร์และอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน เฮอร์เบิร์ต แอล แพ็คเกอร์ (Herbert L. Packer) ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกาและยุโรปไว้ 2 รูปแบบ และมีเป้าหมายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโดยมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศอาจจะมีความแตกต่างกัน แต่จุดประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือการควบคุมอาชญากรรมเหมือนกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการรับรองสิทธิของผู้เสียหาย สามารถอธิบายถึงการมีหลักเกณฑ์ที่นำมาปรับใช้กับองค์กรของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบในรับรองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นหลักในการกำหนดหน้าที่ของรัฐในอันที่จะต้องผูกพันต่อความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม โดยเฉพาะกรณีที่รัฐชนวนุญบัญญัติรับรองสิทธินั้นไว้ จะต้องมีการที่ชัดเจนในการนำมาปรับใช้เพื่อให้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิของผู้เสียหาย อีกทั้งจะต้องนำมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกด้วย เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดความรับผิดชอบหากมีการละเมิดสิทธิดังกล่าวด้วย และเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจะต้องบัญญัติเป็นกฎหมายให้ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถบังคับใช้ได้อย่างแพร่หลาย และครอบคลุมบุคคลทุกชนชั้น

2.1.3 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายโดยรัฐ

กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศไม่เพียงให้การรับรองสิทธิมนุษยชนทุกคน แต่ยังผูกพันรัฐให้ต้องดำเนินการดูแลให้มีการรักษา หรือประกันการใช้สิทธิมนุษยชนได้อย่างมีประสิทธิภาพภายในเขตอำนาจ และหน้าที่ของรัฐนี้ยังถูกระบุในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอีกหลายฉบับ และได้รับการยืนยันอยู่ในแนวคำพิพากษาในระหว่างประเทศที่อาจผูกพันรัฐในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงแง่มุมที่หลากหลายของหลักการประกันต่อสิทธิมนุษยชน หน้าที่ในการ

ดำเนินการให้มีการใช้สิทธิมนุษยชนได้อย่างมีประสิทธิภาพบังคับเป็นนัยได้ว่า รัฐจะต้องให้การรับรองต่อมาตรการทางด้านกฎหมาย ตลอดจนมาตรการอื่นๆที่จำเป็นทั้งหลายทั้งปวง เพื่อให้บังเกิดผลต่อสิทธิทั้งหลายที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายระหว่างประเทศ หน้าที่ในการรับรองสิทธิมนุษยชนยังหมายความรวมถึง พันธกรณีที่กำหนดให้รัฐปฏิบัติตามในหลายมิติ โดยมีพันธกรณีหลัก 4 ประการ คือ

ก) ประการแรก ออกมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการอื่นๆเพื่อให้สิทธิเป็นจริง

ข) ประการที่สอง ตรวจสอบกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ดำเนินการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพต่อการละเมิดสิทธิ

ค) ประการที่สาม นำตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำการละเมิดสิทธิเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ง) ประการที่สี่ นำตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำการละเมิดสิทธิเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม¹²

โดยสรุปแล้ว รัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนรวมถึงการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมีหน้าที่ในการนำตัวผู้ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมาลงโทษตามกฎหมาย และเยียวยาผู้เสียหายตามหลักการของสิทธิมนุษยชน แต่ในขณะเดียวกันหากประชาชนจะต้องตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมและไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็จะต้องถือว่า รัฐบกพร่องต่อหน้าที่ ขาดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย โดยไม่สามารถที่จะป้องกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ ในขณะที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษตามกฎหมาย อาชญากรรมและความรุนแรงก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการควบคุมจากรัฐ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่บุคคลในสังคม รัฐจึงต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีจุดประสงค์เพื่อควบคุมอาชญากรรมและนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

เพราะฉะนั้น มาตรการที่สำคัญในการควบคุมอาชญากรรม คือ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์ ในการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ทั้งนี้รัฐจะต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กับการใช้อำนาจของรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งในบางครั้งการแบ่งแยกระหว่างการมีประสิทธิภาพมากกับการเป็นรัฐตำรวจก็แยกออกจากกันได้ยาก เพราะฉะนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นเพื่อควบคุมการ

¹² Cordula Droege, Federico Andreu-Guzman และ Anne Philippart de Foy. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 36-37.

ใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเหมาะสมภายในขอบเขตของกฎหมาย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจอย่างมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) ไม่ใช่ใช้อย่างอำเอใจ (Subjectivity)¹³

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า สิทธิของผู้เสียหายหรืออาชญากรรมไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย แต่เป็นเรื่องที่ทางภาครัฐให้ความสนใจและแก้ไขอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมภายในประเทศไทยได้ โดยมีเหตุผลหลายประการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยาก เช่น กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนว่าเหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิอย่างไรบ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนจะต้องมีหน้าที่อย่างไรในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายหรืออาชญากรรม และหน่วยงานของรัฐจะต้องมีหน้าที่ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานอย่างไร ซึ่งเหตุผลเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งแนวความคิดในการใช้กฎหมายของไทยนั้น ยังไม่ครอบคลุมถึงการใช้กฎหมายทั้งหมด กล่าวคือ กฎหมายบัญญัติไว้มากแต่การนำมาใช้มีน้อย เนื่องจากกฎหมายของไทยนั้นเน้นใช้กฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าโดยมองข้ามกฎหมายเฉพาะซึ่งมีศักดิ์ต่ำกว่า อุปสรรคในการใช้กฎหมายเหล่านี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปได้ยาก เพราะกฎหมายบัญญัติไว้ค่อนข้างกระจัดกระจายการนำกฎหมายมาใช้จึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บัญญัติกฎหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหายโดยรัฐ สามารถนำมาอธิบายถึงหลักการที่มาจากการใช้เกณฑ์ที่ถูกระบุไว้ในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศซึ่งเป็นหลักในการปฏิบัติต่อพลเมืองของรัฐ โดยเฉพาะกรณีของผู้เสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญานั้น รัฐจะต้องนำเอาหลักเกณฑ์ต่างๆ มาปรับใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพของรัฐในการจัดการกับผู้กระทำความผิด และการเยียวยาผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะต้องนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาเป็นกรอบในการกำหนดความรับผิดชอบหากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นป้องกันไม่ให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกทางหนึ่งด้วย

¹³ อรุมา สามัญทอง. (2553). *สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11.

2.1.3.1 แนวความคิดในเรื่องรัฐสวัสดิการ¹⁴

เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการดูแลความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบสุขแต่หากเกิดความขัดแย้งหรือเกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคมนั้นที่เข้าระดับเหตุดังกล่าว และยังคงต้องชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลเหล่านั้นด้วย เพราะแนวความคิดนี้ถือว่ารัฐมีหน้าที่ในการดูแลป้องกันความไม่สงบที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคม

ซึ่งเป็นแนวความคิดในการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา การให้คำนิยามคำว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง สมาคมหรือกองทุนต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ รวมถึงอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยงาน เพื่อมุ่งป้องกันและขจัดปัญหาทางสังคมหรือปรับปรุงความเป็นอยู่ของบุคคล กลุ่มบุคคลและชุมชนให้ดีขึ้น โดยกิจกรรมดังกล่าวนี้ใช้บุคลากรนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในหลายๆ สาขาอาชีพ เช่น แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย นักศึกษา วิศวกร นักบริหาร นักสังคมสงเคราะห์ รวมถึงผู้ช่วยนักวิชาชีพในสาขาต่างๆ

แนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายตามแบบรัฐสวัสดิการนี้ มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายถึงสาเหตุที่รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาในกรณีที่ต้องตกเป็นบุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดทางอาญา เมื่อรัฐหรือชุมชนได้รับรู้ถึงความสูญเสียของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากการกระทำความผิดทางอาญา เช่น ถูกปล้น ถูกทำร้ายร่างกายจนได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ความตาย เป็นต้น ปัญหาของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนี้ หากรัฐไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหาย ผู้เสียหายก็จะต้องได้รับความทุกข์ทรมานจากการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทั้งที่ตนเองมิได้เป็นผู้ที่ก่อขึ้นและไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ศาสตราจารย์ โรเบิร์ต ครอส (Robert Cross) เป็นนักกฎหมายชาวอังกฤษให้เหตุผลว่า การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมน่าจะถือเป็นเรื่องของรัฐสวัสดิการ (Social Welfare) อย่างหนึ่ง ซึ่งสมควรจะได้รับการพิจารณาโดยยึดถือมติมหาชน เพราะความเดือดร้อนและจำเป็นของมนุษย์เป็นภาระหน้าที่ของรัฐสวัสดิการ ถ้าหากมีการยอมรับว่า ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสของมนุษย์เป็นเรื่องที่รัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือ ซึ่งแนวความคิดเรื่องสวัสดิการนี้เป็นผลงานทางด้านความคิดของนักศึกษากฎหมายในแง่ของสังคม ซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีในขั้นพื้นฐาน

¹⁴ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2544). *ผู้เสียหายในคดีอาญา .การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 37- 38.

ของสมาชิกในสังคม รัฐสวัสดิการจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ปกครองหรือรัฐมีความคิดว่า สวัสดิการของสังคมสำหรับพลเมืองแต่ละคนนั้นมีความสำคัญมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้ไปเองตามขนบธรรมเนียมประเพณี และการจัดการอย่างไม่เป็นทางการและไม่ควรเป็นหน้าที่ของเอกชน ซึ่งการช่วยเหลือจากรัฐในลักษณะนี้ ในบางสังคมนั้นเป็นการช่วยเหลือโดยตรงต่อบุคคล หรือเป็นการช่วยเหลือในรูปแบบของผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจที่มีผลทันทีต่อความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น

เหตุผลที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญานั้น มีหลักการสำคัญอยู่ 2 ประการ ดังนี้

ก) รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น เมื่อมีเหตุอาชญากรรมเกิดขึ้นและมีผู้เสียหายที่ได้รับผลจากการก่ออาชญากรรมนั้น โดยตรงรัฐจึงมีหน้าที่ในการเยียวยาค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่พลเมืองให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้

ข) รัฐสมควรให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อเป็นการขยายการบริการด้านสังคมของแนวความคิดรัฐสวัสดิการ

ดังนั้น แนวความคิดเรื่องรัฐสวัสดิการจึงเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอีกทางหนึ่งในรูปแบบของการจ่ายค่าทดแทน และเป็นการคำนึงถึงการละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย เพราะในบางกรณีผู้กระทำความผิดไม่มีทรัพย์สินพอที่จะชดเชยค่าเสียหายจึงมีแนวความคิดให้รัฐเป็นคนกลางในการจ่ายค่าเสียหาย ทั้งนี้แนวความคิดเรื่องรัฐสวัสดิการจึงเป็นแนวทางในการเยียวยาและแก้ไขปัญหาในเรื่องของสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้ดีในระดับหนึ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องรัฐสวัสดิการ สามารถอธิบายถึงหลักการที่รัฐหรือชุมชนจะนำปรับใช้กับการบริการของรัฐ ซึ่งเป็นหลักในการกำหนดสวัสดิการของพลเมือง โดยเฉพาะกรณีของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น จะต้องนำเอานโยบายหรือแนวทางที่รัฐกำหนดมาบังคับใช้กับพลเมืองหรือคนในชุมชนอย่างเคร่งครัด เพื่อให้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรัฐในการกำหนดมาตรการคุ้มครองพลเมืองรวมถึงการเยียวยาความเสียหายหากไม่สามารถป้องกันเหตุร้ายที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้รัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันอาชญากรรม และจะต้องเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เสียหายเป็นหลัก

2.1.3.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในเชิงอาชญาวิทยา

ในการศึกษาในสาขาอาชญาวิทยา และการบริหารงานยุติธรรมซึ่งมีจุดประสงค์หลักในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากรและแนวทางในการแก้ไข ฟื้นฟู ส่วนการ

บริหารงานยุติธรรมมุ่งเน้นที่การจัดองค์กรงานยุติธรรมและบริหารงานยุติธรรม โดยที่ในขณะเดียวกันนั้น ได้มีนักอาชญาวิทยาทำการศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมในระหว่างบุคคล ชุมชนและสังคมนั้นๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะนำมาพัฒนาแก้ไขระบบงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากระบบงานยุติธรรมยังคงมองข้ามสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาปัญหาของอาชญากรรม โดยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเรื่องราวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับความสนใจถึงขนาดพัฒนาขึ้นเป็นสาขาหนึ่งในทางอาชญาวิทยา เรียกว่า Victimology ซึ่งมีความหมายถึง วิชาเหยื่อวิทยาซึ่งศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ

การศึกษาวิชา Victimology ในยุคเริ่มแรกนั้น ไม่ได้ได้รับความสนใจมากนัก เพราะยังไม่มีการค้นพบอย่างเด่นชัดว่าการศึกษาเรื่องเหยื่อของอาชญากรรมจะสามารถอธิบายในการประกอบอาชญากรรมของมนุษย์ได้ดีกว่าการค้นพบ และความรู้ที่นักอาชญาวิทยาได้ค้นคว้าวิจัยแล้ว ตลอดจนการศึกษาดังกล่าว ยังไม่สามารถค้นพบความรู้ใหม่หรือสามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้ประกอบอาชญากรรมได้ดีกว่าการศึกษาทางอาชญาวิทยาแขนงอื่นๆ ถึงแม้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่การศึกษาและอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมได้ไม่มากนัก แต่การศึกษาในเรื่องนี้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาที่สำคัญติดตามมาในเรื่องของการชดใช้ค่าเสียหายทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งในหลายๆประเทศก็ได้ตื่นตัวในเรื่องนี้มากขึ้น¹⁵

ฮาร์ดิง (Harding) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความสำคัญของเหยื่ออาชญากรรมต่อกระบวนการยุติธรรม ไว้ว่า เหยื่ออาชญากรรมมีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจับกุมจนถึงการฟ้องร้องผู้กระทำความผิด เหยื่อเป็นผู้มอบพยานหลักฐาน เป็นผู้ให้การเป็นผู้ชี้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นผู้ชี้ภาพถ่าย ผู้ต้องสงสัย และเป็นผู้ให้การในชั้นศาล แต่โดยส่วนมากแล้วความรู้เกี่ยวกับความต้องการ และการจะให้บริการแก่เหยื่ออาชญากรรมกับมีน้อยเหลือเกิน

ในประเด็นการละเลยความสำคัญของเหยื่ออาชญากรรมภายใต้กระบวนการยุติธรรมนี้ แชพแลนด์และดักฟ์ (Shapland&Duff) ได้กล่าวเสริมว่า เหยื่ออาชญากรรม คือ บุคคลที่ถูกหลงลืมในระบบงานยุติธรรม การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหยื่อนับว่าน่าประหลาดใจ โดยเฉพาะถ้าได้ตระหนักถึงว่า ระบบงานยุติธรรมทางอาญาเช่นที่เรารู้จักกันทุกวันนี้ จะพังทลายลง

¹⁵สุดสงวน สุธีสร. (2534). *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา: ศึกษากรณีเหยื่ออาชญากรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 1.

ถ้าปราศจากความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ประสบการณ์ของเหยื่อที่มีต่อแวดวงวิชาชีพชั้นสูงของทั้งระบบ (ตำรวจ ทนายความ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์) มักไม่ค่อยได้รับพิจารณา แต่ก็ส่งผลย้อนกลับไปในแง่ทัศนคติของเหยื่อที่มีต่อระบบงานยุติธรรม

แต่กระนั้นแซฟแลนด์และดัพฟ์ก็ไม่ได้สนับสนุนให้แยกการศึกษาเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมออกเป็นศาสตร์อีกแขนงหนึ่ง นักวิชาการทั้งสองได้เสนอแนะให้ขยายขอบเขตของสาขาอาชญาวิทยาให้ครอบคลุมถึงการศึกษาเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมส่วนนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อยดังเช่น เม็นเดลซอน (Mendelsohn), คาเดรียน (Dadrian), ไวส์ (Weis) เป็นต้น ก็ได้พยายามสร้างสาขาวิชาใหม่โดยขนานนามว่า “เหยื่อวิทยา” (Victimology) เพื่อสร้างความสมดุลกับสาขาวิชาเดิมคือ “อาชญาวิทยา” (Criminology)

เมนเดลซอน (Mendelsohn) อ้างถึงบทความชิ้นแรกซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1973 ว่าเป็นผลงานทางวิชาการที่บุกเบิกสาขาวิชาใหม่เกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม ถึงแม้ว่าผลงานดังกล่าวจะไม่ได้ชี้แนะความคิดที่มุ่งสู่การศึกษาเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง Mendelsohn ก็ยืนยันว่าผลการศึกษาดังกล่าวได้นำไปสู่การพัฒนาคำว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรมขึ้นในเวลาต่อมา กล่าวได้ว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรกับเหยื่ออาชญากรรม มีผลทำให้ เมนเดลซอนเสนอแนวความคิดที่รู้จักกันในทศวรรษที่ 1960 ว่าเป็นต้นกำเนิดของ “วิกตีโมโลยี” หรือสาขาวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม หรือนักวิชาการไทยบางท่านขนานนามว่า “เหยื่อวิทยา”¹⁶

เฮ็นทิก (Hentig) เป็นนักวิชาการรุ่นบุกเบิกอีกผู้หนึ่ง ซึ่งได้นั้นความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรกับเหยื่ออาชญากรรม ในการก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรม เฮ็นทิกพยายามชี้ให้เห็นว่า เหยื่ออาชญากรรมเองก็มีบทบาทในการก่อให้เกิดอาชญากรรม อย่างไรก็ตามนักวิชาการท่านนี้พยายามสนับสนุนสมมติฐานเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรกับเหยื่ออาชญากรรมในการประกอบอาชญากรรม โดยอาศัยข้อมูลสถิติทุกมิติประสบการณ์ส่วนบุคคล และการศึกษาสังเกตบางประการ แต่ก็ไม่ได้ดำเนินงานวิจัยเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบแต่ประการใด¹⁷

แนวความคิดของเมนเดลซอนกับของเฮ็นทิก มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญบางประการ กล่าวคือ ในขณะที่เมนเดลซอนพยายามที่จะสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาความรู้ด้านเหยื่อวิทยา (Victimology) ให้เป็นสาขาวิชาอิสระจากอาชญาวิทยา แต่เฮ็นทิกกลับเห็นว่า ความรู้ทางด้าน

¹⁶ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2535). “สิทธิอาชญากรรมพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรม”. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 32(4). หน้า 383.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

เหยื่อวิทยา (Victimology) จัดเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสาขาย่อยภายใต้อาชญวิทยา แนวคิดที่แตกต่างกันในเบื้องต้นของนักวิชาการทั้งสองได้ก่อให้เกิดความแตกต่างเกี่ยวกับกรอบทฤษฎี ฐานคติ และแม้แต่แนวทางแก้ไขในทางปฏิบัติ กล่าวได้ว่า ภายใต้แนวความคิดของเม็นเดลซอน คำว่า “เหยื่อ” ไม่ได้ถูกจำกัดนิยามไว้เพียงแค่เหยื่ออาชญากรรมเท่านั้น แต่มีความหมายครอบคลุมถึงเหยื่อจากอุบัติเหตุ อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย และแม้แต่ภัยสงครามอีกด้วย แต่ภายใต้แนวความคิดของ เฮ็นทิก เหยื่อมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่เหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะเท่านั้น¹⁸

ในประเทศไทยนั้นให้คำนิยามของ “เหยื่อ” ตามแนวความคิดของเฮ็นทิก กล่าวคือให้ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมในทางอาญาเท่านั้น อันจะเห็นได้จากคำนิยามในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) “ผู้เสียหาย” หมายถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมถึงบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน¹⁹ จะเห็นได้ว่า ความคิดเห็นของ harding ให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มการสอบสวนจนไปถึงให้การในชั้นศาล เพราะฉะนั้น ในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแล้วยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนหันมาพึ่งพากระบวนการยุติธรรมมากขึ้น แต่หากไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว ก็จะทำให้กระบวนการยุติธรรมขาดความเชื่อมั่นจากประชาชนและประชาชนก็จะไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้กระทำความผิดก็จะไม่ได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ประชาชนก็จะหาวิธีตัดสินปัญหาตนเองโดยไม่พึ่งพากระบวนการยุติธรรมของรัฐ

2.1.3.3 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

เมื่อบุคคลใดต้องตกเป็นผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา หรือตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาคงบุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายอาญา โดยการบัญญัติประมวลกฎหมายอาญานั้นมีจุดประสงค์เพื่อที่จะคุ้มครอง ชีวิตและร่างกายรวมถึงทรัพย์สินของบุคคลในสังคมนั้นๆ เมื่อสิทธิต่างๆ ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองนั้นถูกละเมิดโดย

¹⁸ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 385.

¹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 2 (4). บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย” หมายถึงความถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6

บุคคลอีกคนหนึ่ง ซึ่งโดยหลักการแล้วบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธินั้นย่อมเป็นผู้เสียหาย เพราะบุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายนั้นเป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้แล้ว นั้น เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้นสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมในคดีอาญาจึงเป็นการวางตัวบุคคลผู้เสียหายในฐานะผู้ทรงสิทธิ (The Holder of the Right) หรือประธานแห่งสิทธิ (Subject of Rights) ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองโดย ผลของกฎหมาย เมื่อมีการละเมิดสิทธิของบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งรวมถึงรัฐด้วย แต่การกระทำ ละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่เพียงตกเป็นการละเลยการกระทำที่ถูกต้อง แต่ยังเป็นการกระทำความผิดต่อผู้ ทรงสิทธินั้นเป็นการเฉพาะตัว เพราะฉะนั้น การละเมิดสิทธิจึงเป็นเรื่องร้ายแรงมากกว่าความ บกพร่องธรรมดาของการปฏิบัติตามมาตรฐานทางศีลธรรม²⁰

เพราะฉะนั้น สิ่งแรกที่จะต้องพิจารณา คือ ผู้เสียหายคือใคร และมีคำจำกัดความ ในทางกฎหมายว่าอย่างไรถึงจะเป็นผู้เสียหาย ซึ่งประเด็นนี้จะอาศัยการตีความของผู้รู้ในสาขาเหยื่อ วิทยาอาชญากรรมโดยลำพังไม่ได้ แต่จะต้องอาศัยการตีความหรือการเทียบเคียงจากกฎหมายที่บัญญัติ อยู่ในขณะนั้นเป็นสำคัญ จึงจะมีความชัดเจนพอที่จะอธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่ได้รับความ เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยตามกฎหมาย โดย ลักษณะของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาและสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองตาม กฎหมายมีลักษณะโดยสังเขปดังนี้

ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความ เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ได้กำหนดค่านิยมของผู้เสียหายจาก อาชญากรรมว่า หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าในด้านการบาดเจ็บทาง ร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือ สิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย อาญารวมถึงกฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเป็นความผิดอาญาอันเป็น กฎหมายของประเทศสมาชิกรุ่นๆ การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของ ปฏิญญานี้ จะไม่คำนึงว่าได้มีการพบหรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ และไม่คำนึงว่าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณีคำ

²⁰จรัญ โฆษณานันท์. (2528). "สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์แนวความคิด เรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก". *วารสารกฎหมาย*, 10(12). หน้า 76.

ว่าผู้เสียหายยังอาจหมายรวมถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือให้พ้นจากอันตรายหรือเข้าป้องกันการกระทำนั้น

โดยในประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดและนิยามคำว่าผู้เสียหายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่าผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน²¹ และได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (แก้ไขล่าสุด พุทธศักราช 2560) ก็ได้มีการบัญญัติให้ความหมายของผู้เสียหาย คือ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น²²

จะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายที่สหประชาชาติบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธินั้น จะเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้แต่จะต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นจริง โดยไม่คำนึงถึงเรื่องอคติความ ซึ่งมีความแตกต่างจากกฎหมายของประเทศไทยที่ว่าผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนั้น จะต้องเป็นผู้เสียหายที่ผ่านกระบวนการทางยุติธรรมเสียก่อน กล่าวคือ ผู้เสียหายจะต้องได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียก่อนว่าเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงจากการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งในชั้นนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติเกิดขึ้นมากมายโดยเฉพาะการตีความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ซึ่งผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการ

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 2(4).

²² พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (แก้ไขล่าสุด พุทธศักราช 2560). มาตรา 3. ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 6/1 ในหมวด 1 บททั่วไป แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 “มาตรา 6/1 ในคดีที่มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้เสียหายหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มาร้องทุกข์ดังกล่าวทราบถึงสิทธิการได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้องและจำเลยถูกคุมขังอยู่ ให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ปล่อยตัวจำเลยในคดีดังกล่าวแจ้งให้จำเลยทราบถึงสิทธิการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

เมื่อได้มีการแจ้งตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้ว ให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ปล่อยตัวจำเลย บันทึกรายละเอียดการแจ้งนั้นไว้ในสำนวนคดีหรือทะเบียนประวัติของจำเลยซึ่งตนรับผิดชอบด้วยแล้วแต่กรณี”

กระทำความผิด และไม่เป็นบุคคลที่ละเมิดกฎหมายที่บัญญัติไว้ในขณะนั้นว่าเป็นความผิดจึงจะเป็นผู้เสียหายที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

2.2 แนวความคิดและทฤษฎีในการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา

หลังจากศึกษาถึงเรื่องเหยื่ออาชญากรรมแล้วจะพบว่าเหยื่ออาชญากรรมส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือการเยียวยาจากรัฐได้ จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรการในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในเบื้องต้น โดยศึกษาจากกรณีการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนของไทยนั้นยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย จึงต้องทำการศึกษาจากกรณีของการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการไม่แจ้งสิทธิของผู้เสียหายให้ผู้เสียหายทราบ และเพื่อเป็นการถ่วงดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาและสิทธิของผู้เสียหายไม่มีความเสมอภาคกัน ภายใต้กฎหมายเดียวกันตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด²³ ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงจะกล่าวถึงแนวคิด ขั้นตอนในการแจ้งสิทธิผู้ต้องหาเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหน้าที่ในแจ้งสิทธิผู้เสียหายต่อไป

2.2.1 เหตุผลและความเป็นมาในการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา

ที่มาในการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา คือ คดีที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเรียกกันว่าคดี มิรันดา (Miranda) ซึ่งเป็นคดีอาญาที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากที่สุดไม่เพียงแต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น โดยสาเหตุของการเป็นที่รู้จักนี้มาจากการวางหลักการที่สำคัญเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ต้องให้การปรักปรำตนเอง เนื่องจากคำพิพากษานี้ไม่เพียงแต่วางแนวบรรทัดฐานทางกฎหมาย แต่ยังวางแนวปฏิบัติสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจด้วยการปฏิบัติเพียงใด จึงจะถือว่าเพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งเป็นแนวทางในการนำมาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2548) ของประเทศไทยด้วย²⁴

โดยในคดี *Miranda V. Arizona* เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจจับกุมจำเลยได้และนำจำเลยไปไว้ในห้องสอบปากคำพิเศษที่ซึ่งตำรวจได้คำรับสารภาพมา ซึ่งจะพบว่าถ้อยคำรับสารภาพของจำเลยที่เกิดขึ้นโดยไม่สมัครใจตามความหมายต่างๆ ไปของกฎหมายอาญานั้น ทำให้เกิดความกังวล

²³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27.

²⁴ศรวิศ ลิมปริงยี. (ม.ป.ป). *Miranda V. Arisona*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: www.library.judiciary.go.th. [2561, 26 สิงหาคม].

ใจต่อมาตรการคุ้มครองสิทธิอันมีค่าตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 ของสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ไม่ทำให้สิทธิดังกล่าวต้องลดน้อยถอยลงแม้เพียงจำนวนน้อยที่สุด ซึ่งในกรณีนี้จำเลยต้องตกอยู่ในภาวะที่ไม่คุ้นเคยและต้องเผชิญกับกระบวนการสอบปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจที่ลี้วนแล้วแต่เกิดจากการบีบบังคับที่มีอยู่อย่างชัดเจน ในคดี Miranda นั้น ข้อเท็จจริงยังคงไม่ปรากฏว่าเป็นคดีที่เจ้าพนักงานตำรวจได้จัดการให้มีมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของการสอบปากคำเพื่อที่จะทำให้มั่นใจว่าถ้อยคำของจำเลยเป็นความสมัครใจของตัวจำเลยอย่างแท้จริง แต่ในปัจจุบันแนวทางในการปฏิบัติของการสอบปากคำผู้ต้องหาโดยปราศจากการติดต่อสื่อสารกับภายนอก ถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับหลักการที่สหรัฐอเมริกายึดมั่นมากที่สุดประการหนึ่ง ได้แก่ หลักการที่ว่าปัจเจกชนจะไม่ต้องถูกบังคับให้ปรักปรายตนเอง เว้นเสียแต่ว่าจะมีเครื่องมือคุ้มครองที่เหมาะสมได้ถูกนำมาใช้เพื่อพิสูจน์ถึงการบีบบังคับที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของการควบคุม²⁵

จึงเป็นที่มาของการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มต้นคดีว่า ถ้าหากบุคคลใดซึ่งอยู่ในความควบคุมจะต้องถูกสอบปากคำ ก่อนอื่นบุคคลนั้นจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนและไม่คลุมเครือว่าตนมีสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆ สำหรับบุคคลที่ไม่รู้ถึงสิทธิเช่นนี้ การเตือนจำเป็นต้องมีเพียงเพื่อจะได้ทำให้บุคคลเหล่านี้รู้ถึงสิทธิของตนอันถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญสำหรับการพิจารณาว่าได้มีการตัดสินใจด้วยสติปัญญาว่าจะใช้สิทธิของตนเองหรือไม่ ที่สำคัญคือการเตือนเช่นนั้น ถือเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นอันขาดเสียมิได้ที่จะเอาชนะความกดดันอันเกิดขึ้นโดยสภาพของบรรยากาศในการสอบปากคำ กรณีเช่นนี้ไม่ใช่เพียงเฉพาะแต่บุคคลที่ผิดปกติหรือไม่ใส่ใจต่อเรื่องราวใดๆ อย่างรุนแรงที่จะยอมทนต่อความกดดันของพนักงานสอบสวน ไม่ว่าจะได้แสดงออกโดยนัยหรือโดยชัดแจ้ง ว่าการสอบปากคำจะดำเนินอย่างไรไม่หยุดหย่อนจนกว่าจะได้คำรับสารภาพ หรือว่าการนิ่งเงียบในขณะที่เผชิญหน้ากับการกล่าวหาในตัวเองถือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายและจะส่งผลเสียเมื่อมีการนำเสนอข้อเท็จจริงนี้ต่อคณะลูกขุน ยิ่งไปกว่านั้นการเตือนจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนพร้อมที่จะยอมรับถึงเอกสิทธิของบุคคลดังกล่าวหากเขาเลือกที่จะใช้สิทธิเช่นนั้น ซึ่งการเตือนให้รู้ถึงสิทธิที่จะไม่ให้การจะต้องตามด้วยการอธิบายว่าสิ่งใดก็ตามที่พูดสามารถที่จะถูกนำไปใช้เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลได้ การเตือนนี้เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะทำให้จำเลยไม่เพียงแต่รู้ถึงสิทธิของตน แต่ยังทำให้รู้ถึงผลของการสละสิทธิเช่นนั้นด้วย การตระหนักถึงผลต่างๆเหล่านี้จึงจะเป็นหลักประกันได้ว่าจำเลยมีความเข้าใจถึงสิทธิ

²⁵ สรวิศ ลิมปริงยี. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 2-9.

ของตนอย่างดองแท้และสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้นการเตือนยังทำหน้าที่บอกให้จำเลยตระหนักมากยิ่งขึ้นว่าตนกำลังเผชิญกับขั้นตอนหนึ่งในระบบกล่าวหา ซึ่งก็คือจำเลยไม่ได้อยู่กับบุคคลที่ทำเพียงเพื่อผลประโยชน์ของจำเลยผู้²⁶

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้นจะต้องได้รับการแจ้งสิทธิอย่างชัดเจน ว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะปรึกษาทนายความและให้มีทนายความอยู่ด้วยในระหว่างการสอบปากคำ เพื่อให้ผู้ต้องหาแน่ใจว่าคำให้การของตนนั้นเป็นไปตามความเป็นจริงและเป็นการไม่ปรักปรำตนเองในชั้นสอบสวน และในส่วนที่เกี่ยวกับการเตือนถึงสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การในชั้นจับกุมว่าสิ่งที่ผู้ต้องหาผู้นั้นอาจจะถูกใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ ซึ่งการเตือนนี้ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสอบปากคำเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้ โดยในการเตือนถึงสิทธิของผู้ต้องหาจะทำให้ผู้ต้องหาได้ตระหนักถึงสิทธิของตนเองที่มีอยู่ตามที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งยังสามารถเลือกที่จะใช้สิทธิดังกล่าวได้หรือไม่ใช้สิทธิดังกล่าวก็ได้ โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่พนักงานสอบสวนจะต้องเป็นผู้ที่แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบโดยเคร่งครัด

2.2.2 ปัจจัยในการแจ้งสิทธิ

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังถ้อยคำที่ได้จากบุคคลหนึ่งซึ่งถูกสอบปากคำในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานตำรวจและความจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนการที่เป็นหลักประกันว่าบุคคลเช่นว่านั้นจะได้รับเอกสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ในการที่จะไม่ถูกบังคับให้ต้องให้การอันจะมีผลให้ตนต้องได้รับโทษในทางอาญา²⁷ ผู้ต้องหาจึงจำเป็นที่จะต้องทราบถึงสิทธิและสถานะของตนในกระบวนการยุติธรรม

การดำเนินคดีอาญาไม่อาจใช้ถ้อยคำที่เกิดจากการสอบปากคำจำเลยในระหว่างที่ถูกควบคุมตัว ไม่ว่าจะเป็นในเชิงทำให้พ้นความรับผิดหรือก่อให้เกิดความรับผิดทางอาญา เว้นแต่ได้มีการแสดงให้เห็นว่ามีการใช้มาตรการคุ้มครองสิทธิที่มีประสิทธิภาพที่จะคุ้มครองเอกสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำปรักปรำตนเอง กล่าวคือ จะต้องมีการใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ ที่จะสามารถแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ ซึ่งก็คือมาตรการทางกฎหมายที่เป็น การเตือนให้ผู้ต้องหาทราบว่าผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือถ้อยคำใดๆที่ให้ไป อาจถูกใช้เป็นพยานหลักฐานที่ทำให้ตนต้องรับผิดทางอาญาได้

²⁶ สรวิศ ลิ้มปริงยี. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 9-16.

²⁷ สรวิศ ลิ้มปริงยี. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 3.

สิทธิที่ผู้เสียหายสามารถมีทนายความในระหว่างการให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวนไม่ว่าจะเป็น ทนายความที่หามาเองหรือทางรัฐแต่งตั้งให้ ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิหรือจะสละสิทธิดังกล่าวก็ได้ แต่ ทั้งนี้การสละสิทธิต้องทำโดยสมัครใจ ทั้งนี้เกิดจากการสอบปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจยังคง เกิดขึ้นในที่เฉพาะ ซึ่งการเกิดในที่เฉพาะนี้มีผลทำให้เกิดช่องว่างในการสอบสวนและช่องว่างนี้ ส่งผลถึงข้อเท็จจริงที่จะใช้ในศาล จึงจำเป็นที่ผู้ต้องหาจะต้องมีทนายความคอยให้คำแนะนำในด้าน กฎหมายแก่ผู้ต้องหาและเพื่อไม่ให้ผู้ต้องหา รู้สึก โดดเดี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคยจนทำให้ ผู้ต้องหาประหม่าจนถึงขั้นให้การเป็นปฏิปักษ์กับตนเอง หรือกรณีที่ถูกชักจูงหรือชี้นำจากเจ้าหน้าที่ ตำรวจให้รับสารภาพแล้วไม่ต้องรับโทษ ผู้ต้องหาจึงจำเป็นที่จะต้องรู้ถึงสิทธิในการมีทนายความ หรือบุคคลที่ตนไว้วางใจอยู่ร่วมด้วยในการสอบปากคำ

ถ้าหากปราศจากการคุ้มครองที่เกิดจากการเตือนที่เหมาะสมและสิทธิการมีทนายความ มาตรการคุ้มครองที่คิดขึ้นด้วยความระมัดระวัง ก็จะกลายเป็นพิธีการอันว่างเปล่าในกระบวนการ ยุติธรรม ซึ่งพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดที่มีน้ำหนักที่สุดนั้น คือคำรับสารภาพ ก็จะ เป็นไปตามความประสงค์ของเจ้าพนักงานตำรวจที่ปราศจากการตรวจสอบใดๆ²⁸ จึงจำเป็นที่ผู้ต้องหา จะต้องรับรู้ถึงสิทธิของตนเองในการให้การในชั้นสอบสวนหรือในชั้นต่างๆในกระบวนการ ยุติธรรมเพื่อเป็นการตรวจสอบ ความถูกต้องในเบื้องต้นของกระบวนการยุติธรรมด้วยตนเอง เพราะ ถ้าหากกระบวนการยุติธรรมขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ทั้งหมดแล้วประชาชนธรรมดาหรือผู้ต้องหาหรือ แม้กระทั่งผู้เสียหายเองก็คงไม่มีโอกาสโต้แย้งถึงการกระทำของเจ้าหน้าที่ว่าถูกหรือผิด เพราะฉะนั้น กฎหมาย จึงสมควรที่จะต้องบัญญัติให้ชัดเจนถึงการกระทำและการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องของเจ้า พนักงานในกระบวนการยุติธรรม

2.2.3 แนวความคิดในการกำหนดการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาของประเทศไทย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิผู้ต้องหาทั้งในชั้น จับกุม ในชั้นสอบสวน และในชั้นรับมอบตัวผู้ต้องหา ซึ่งสิทธิของผู้ถูกจับ คือเจ้าพนักงานผู้จับ จะต้อง มีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้ถูกจับทราบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (แก้ไข เพิ่มเติมฉบับที่ 22 พ.ศ. 2547) ดังนี้

²⁸ สรวิศ ลิ้มปริงยี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 12.

1) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ในการจับนั้นเจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับนั้น จะต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับแล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ในกรณีนี้เจ้าพนักงานเป็นผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบหากมีหมายจับแสดงต่อผู้ถูกจับพร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุม²⁹

กรณีที่เจ้าพนักงานจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบโดยเจตนาของกฎหมายนั้น เป็นไปเพื่อแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกจับทราบในเบื้องต้นว่าเขาจะต้องถูกจับ และเจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบหรือหากเป็นกรณีจับตามหมายจับผู้จับต้องแสดงหมายจับต่อผู้ถูกจับ กล่าวคือ เพื่อให้จะให้บุคคลผู้ถูกจับทราบว่าเขาต้องถูกจับในข้อกล่าวหาใด โดยผู้ถูกจับจะได้ทราบข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุที่จะต้องถูกจับและหากมีหมายจับก็ต้องแสดงต่อผู้ถูกจับ³⁰ เพื่อให้จะแสดงถึงความบริสุทธิ์ใจของเจ้าหน้าที่ผู้จับ ว่าหมายจับนั้นได้มาโดยถูกต้องตามกฎหมายและเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นสิทธิของผู้ถูกจับที่จะต้องรับรู้ถึงกระบวนการในชั้นจับกุม ซึ่งผู้ถูกจับจะได้เตรียมการต่อสู้คดีและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกจับ ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่ตั้งข้อกล่าวหาไว้

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 83. บัญญัติว่า “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าว แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป”

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 83 วรรค 2. บัญญัติว่า “ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย”

ก) ในกรณีที่เจ้าพนักงานจะต้องแจ้งว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 2 จุดประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโอกาสที่จะให้ผู้ถูกจับได้ต่อสู้ตามกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับที่จะไม่ให้การในชั้นจับกุมหรือในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อที่ผู้ถูกจับจะได้เตรียมตัวในการที่จะแก้ข้อกล่าวหา โดยที่จะไม่มีผู้ใดบังคับให้ผู้ถูกจับให้การในขณะนั้นได้ ถ้าเขายังไม่มีความพร้อมที่จะให้การซึ่งเมื่อผู้ถูกจับให้การไปแล้วอาจจะทำให้เสียเปรียบในการต่อสู้คดีได้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับได้มีโอกาสที่จะคิดทบทวนถึงถ้อยคำที่จะกล่าวออกไปหรือเพื่อที่จะรอบคอบคดีที่ผู้ถูกจับไว้วางใจเข้ามาในการสอบปากคำเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกบังคับหรือล่อลวงจากเจ้าพนักงานในการที่จะทำให้ผู้ถูกจับรับสารภาพและตกเป็นผู้เสียหายในที่สุด

ข) ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งว่าถ้อยคำที่ผู้ถูกจับให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ในกรณีนี้กฎหมายมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับ เนื่องจากในขณะที่ถูกจับนั้นเจ้าพนักงานอาจจะใช้ถ้อยคำข่มขู่หรือกลวิธีในการที่จะทำให้ผู้ถูกจับรับสารภาพ จึงจำเป็นที่ผู้ถูกจับจะต้องรับทราบถึงสิทธิในการให้ถ้อยคำในขณะนั้นเพื่อไม่ให้เป็นการเสียเปรียบในรูปคดีหรืออาจทำให้ผู้ต้องหาให้การไปด้วยความตื่นตระหนกตกใจจึงถือเป็นการเตือนผู้ต้องหาในอีกทางหนึ่งเช่นกัน

ค) เจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้ จุดประสงค์เพื่อให้ผู้ถูกจับสามารถที่จะปรึกษาทนายความที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเข้ามาให้การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาในการแก้ข้อกล่าวหา อีกทั้งยังเป็นยังเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนว่าเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ในเรื่องของการถามคำให้การของผู้ต้องหา

ง) เจ้าพนักงานผู้จับจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งเขาไว้วางใจทราบถึงการจับกุม และสามารถที่จะดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด เจ้าพนักงานก็ต้องอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณีซึ่งโดยปกติแล้วเจ้าพนักงานผู้จับจะต้องอนุญาตให้บุคคลผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณีและสามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับ หรือไม่เป็นการทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด จุดประสงค์เพื่อให้ผู้ถูกจับแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนเองไว้วางใจได้มีการเตรียมการเพื่อขอลปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งเจตนาที่แท้จริงของกฎหมายนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิ

และเสรีภาพของผู้ถูกจับตามนโยบายของรัฐที่จะไม่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำนอกขอบเขตของกฎหมายและจะไม่ถูกควบคุม คุมขังโดยไม่จำเป็น และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาที่เข้าพนักงานผู้จับนั้นจะต้องบันทึกการจับและข้อความที่ได้แจ้งสิทธิที่ได้ยากดังกล่าวไว้ด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิทธิของผู้ต้องหานั้นมีบัญญัติไว้ชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ซึ่งเจ้าพนักงานผู้จับนั้นมีหน้าที่โดยเคร่งครัดที่จะต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาทราบ โดยสิทธิดังกล่าวนี้คำนึงถึงความต้องการความยุติธรรมในชั้นจับกุมและในชั้นสอบสวนของผู้ต้องหา และเพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาเกิดความหวาดกลัวพนักงานสอบสวนหรือหลงกลคำชักจูงของพนักงานสอบสวนให้ให้การตามที่พนักงานสอบสวนต้องการ กฎหมายจึงกำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือบุคคลซึ่งผู้ต้องหาไว้วางใจ เข้ามาร่วมในการสอบสวนด้วย แต่ในทางกลับกันสิทธิของผู้เสียหายไม่มีบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเหมือนกับผู้ต้องหา

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ สามารถอธิบายถึงหลักการมาจากการใช้เกณฑ์ในการเตือนให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิที่รัฐกำหนดไว้ในกรณีตกเป็นผู้ต้องหา ซึ่งเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะกรณีของความชัดเจนของถ้อยคำที่แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบนั้นจะต้องไม่มีความคลุมเครือ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสิทธิที่ผู้ต้องหาและหน้าที่ที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด โดยคำนึงถึงสิทธิที่ผู้ต้องหาตามกฎหมายเป็นหลัก

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการติดตามผลความคืบหน้าในทางคดี

เนื่องจากปัญหาในชั้นสอบสวนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มีที่มาจากกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถที่จะตรวจสอบได้ว่าคดีความของตนนั้นอยู่ในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในชั้นสอบสวน ซึ่งเหตุผลของการไม่ทราบนั้นเกิดมาจากบทบัญญัติของกฎหมายให้สิทธิในการตรวจสอบความคืบหน้าของคดีไว้ไม่ชัดเจน จึงส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องใช้ดุลพินิจในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดี โดยบางกรณีหรือบางสถานีตำรวจผู้เสียหายก็สามารถตรวจสอบได้แต่ในบางสถานีตำรวจผู้เสียหายก็ไม่สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่ชัดเจนของกฎหมาย จึงต้องอาศัยดุลพินิจของเจ้าพนักงานเป็น

สำคัญ เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการลดปัญหาในการใช้ดุลพินิจที่ไม่ถูกต้องของพนักงานสอบสวนจึงต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนถึงหน้าที่ในการแจ้งผลความคืบหน้าของคดี

2.3.1 เหตุผลและความเป็นมาในการติดตามผลความคืบหน้าในทางคดี

ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม สิ่งแรกที่จะต้องคำนึงถึง คือ การค้นหาความจริง และในขณะเดียวกันการค้นหาความจริงต้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหายและพยานด้วย โดยเฉพาะในกรณีของผู้เสียหายหรืออาชญากรรมนั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ถูกกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจและร่างกายจากการกระทำ ความผิดทางอาญา ในกรณีที่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมเป็นเด็กและสตรีในคดีความผิดทางเพศ บุคคลเหล่านี้จะได้รับความกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ ซึ่งผลจากการที่กระบวนการยุติธรรมมีขั้นตอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้เสียหาย มีผลทำให้ผู้เสียหายรวมทั้งพยานเกิดความไม่มั่นใจในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม และจะส่งผลให้ผู้เสียหายและพยานไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด นอกจากนั้นแล้วยังทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากไม่พึงพอใจกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในต่างประเทศได้มีการศึกษาว่า “ผู้เสียหาย” มีความต้องการความช่วยเหลือหรือการสนับสนุน โดยพบว่าผู้เสียหายมีความต้องการที่จะได้รับการปฏิบัติที่ดูแลจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเอาใจใส่ ระวังระวัง และอยากทราบข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้าของคดีรวมถึงการได้รับการชดเชยค่าเสียหาย ความต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลมีมากกว่าความต้องการช่วยเหลือทางด้านอารมณ์ จิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายในความผิดอาญาที่กระทำต่อบุคคลในด้านร่างกายและเพศ หากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมมีวิธีการที่ไม่เหมาะสม ก็จะทำให้ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการซ้ำเติมทำให้ผู้เสียหายได้รับความทุกข์ทรมานเพิ่มขึ้นจากการตกเป็นเหยื่อ³¹

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนมีขั้นตอนในการปฏิบัติหน้าที่ที่ซับซ้อน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีมากที่สุด กล่าวคือผู้เสียหายอยู่ในฐานะที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม และอยู่ในฐานะที่เป็นพยานในคดี ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนจึงจำเป็นที่จะต้องรับรู้ถึงความคืบหน้าของคดี เพื่อที่จะสอบถามถึงความคืบหน้าและเป็นไปของคดีรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

³¹ อภิรักษ์ ทิมวงศ์. (2544). *สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศ: ผลกระทบต่อประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 29.

ตำรวจจึงเป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาองค์กรแรกที่ผู้เสียหายจะติดต่อกับ เพราะฉะนั้นเจ้าพนักงานตำรวจจึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม และทัศนคติของเจ้าพนักงานตำรวจต่อผู้เสียหายก็มีความสำคัญ กล่าวคือมีผลถึงกระบวนการดำเนินคดีในตอนเริ่มต้นตลอดจนกระบวนการซึ่งดำเนินภายหลังจากนั้น ซึ่งรวมไปถึงกระบวนการในทางแพ่งที่ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าชดเชย ความเสียหาย

นอกจากนี้แล้ว ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในหลายๆประเทศ ได้มีการจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรม สำหรับเจ้าพนักงานของรัฐในองค์กรต่างๆของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นการกำหนดความเหมาะสมในการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมหรือในบางประเทศ เช่น ออสเตรเลียได้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานยุติธรรมต่างๆโดยจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1988 โดยคณะกรรมการชุดนี้จะประชุมกันเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างหน่วยงานราชการต่างๆ รวมทั้งองค์กรเอกชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรมตำรวจนั้น ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม ขึ้นประสานงานในเรื่องนี้

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่กระบวนการยุติธรรมจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถที่จะได้รับการเยียวยา (Redress) ผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็ว (Expeditions) เป็นธรรม (Fair) ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก (Inexpensive) และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้งผู้เสียหายควรได้รับการแจ้ง (Informed) ให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการยุติธรรมนี้ นอกจากนี้ในหลายๆประเทศได้มีมาตรการเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยตระหนักว่า การที่จะให้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นมีผลบังคับใช้อย่างจริงจังก็จะต้องทำให้สิทธินั้นเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นเหยื่ออาชญากรรมจึงมักจะได้รับแจกคู่มือ “ข้อมูลสำหรับเหยื่ออาชญากรรม (Information for Victim of Crime)” เพื่อเป็นการแนะนำผู้เสียหายเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งบทบาทของผู้เสียหายในการดำเนินการนั้น โดยจะกล่าวไปถึงขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องรวมทั้งเรื่องค่าเสียหายทั้งจากผู้กระทำความผิดและจากรัฐ¹²

¹² อภิรักษ์ ทิมวงศ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 31. หน้า 32.

จะเห็นได้ว่า ในต่างประเทศให้ความสำคัญ กับสิทธิของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก โดยคำนึงถึงความรู้สึก ความเจ็บปวดที่ผู้เสียหายได้รับรวมถึงความต้องการที่ผู้เสียหายอยากจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน ซึ่งนอกจากจะอยากให้เจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติต่อผู้เสียหายด้วยความเป็นธรรมและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว ผู้เสียหายยังต้องการที่จะได้รับการแจ้งถึงผลความคืบหน้าของคดีอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการติดตามผลความคืบหน้าในทางคดี สามารถอธิบายถึงหลักการที่มาจาก การตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน เป็นหลักในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญ³³ โดยเฉพาะกรณีของผู้เสียหายนั้น จะต้องนำเอาหลักการตามรัฐธรรมนูญในเรื่องของความเสมอภาค³⁴ มาพิจารณาประกอบด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในชั้นสอบสวนของกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ จึงต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิในการติดตามความคืบหน้าของคดีโดยผู้เสียหาย เพื่อให้คดีของผู้เสียหายสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม

2.3.2 แนวความคิดในการกำหนดให้มีผลความคืบหน้าในทางคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย

โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 แม้จะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงถึงสิทธิในทางคดีแต่ก็บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายหากดูถึงรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้วมา โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- 1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง
- 2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับข้อเท็จจริงและตรวจสอบเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 40.

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27.

3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ฯ³⁵

ซึ่งแนวความคิดในการแจ้งความคืบหน้าของคดีนั้น ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาโดยเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ แต่ในการนำมาปฏิบัตินั้นค่อนข้างน้อย เนื่องจากประเทศไทยนั้นจะใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการปฏิบัติ และรัฐธรรมนูญนั้นก็เปรียบเสมือนแนวนโยบายแห่งรัฐเท่านั้น การที่จะบังคับให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามจึงต้องคำนึงถึงบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักเช่นกัน

โดยในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมให้กับผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ในส่วนของผู้เสียหายมีเพียงให้แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ และเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว

³⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550. มาตรา 40. บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและ เหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
- (8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”

ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ภายในกำหนดอายุความฟ้องร้อง³⁶

เพราะฉะนั้น การแจ้งความคืบหน้าของคดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย กล่าวคือผู้เสียหายจำเป็นที่จะต้องรู้ความคืบหน้าของคดีเพื่อที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน และคัดค้านการประกันตัวผู้ต้องหาเหตุผลเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเหตุผลนี้ทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องตกอยู่ในความกังวลว่าผู้ต้องหาจะกลับมาล้างแค้นหรือไม่

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่

กระบวนการยุติธรรมจะยังคงรักษาความยุติธรรมได้จะต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น หลักการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นต้องกำหนดไว้โดยชัดเจนเพื่อที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของกฎหรือข้อบังคับนั้นๆ แต่หากมีเพียงหลักการ โดยยังไม่ออกเป็นกฎหมายเพื่อใช้บังคับในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายก็จะสับสนไม่อาจปฏิบัติให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของรัฐ

2.4.1 การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่ให้อำนาจ

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งกฎหมายอาญาคือ กฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือบังคับให้มีการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ³⁷ เพราะฉะนั้น กฎหมายอาญาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐที่ใช้ในการจัดระเบียบ ภายในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมมีความสงบสุขเรียบร้อย

³⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 146. บัญญัติว่า “ให้แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ ให้จัดการปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาลปล่อยแล้วแต่กรณี

เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ภายในกำหนดอายุความฟ้องร้อง”

³⁷ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. (2549). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์จำกัด. หน้า 1.

ในทางกลับกันหากกฎหมายอาญาถูกใช้โดยไม่ถูกต้องก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อบุคคลหรือสังคมนั้นนั้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีลักษณะของโทษทางอาญาเป็นการรุกรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่หากไม่ใช้บังคับแล้ว หรือละเลยไม่ใช้บังคับให้เป็นไปโดยเคร่งครัดก็จะเกิดผลเสียต่อสังคมเป็นอย่างมาก

2.4.2 ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคมและความผิดนั้นกระทบกระเทือนถึงประชาชนผู้บริสุทธิ์ ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้มีการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไปลงโทษ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้มีบัญญัติเป็นหลักใหญ่อยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือเจ้าหน้าที่ของรัฐเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีอำนาจจับกุมผู้ต้องหา ค้นตัวผู้ต้องหา ค้นสถานที่ที่น่าสงสัยว่าจะซุกซ่อนสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิดหรือพนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหา สอบสวนผู้ต้องหาเพื่อค้นหาความจริง

ซึ่งการใช้กฎหมายอาญาให้มีประสิทธิภาพนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายอาญาจะดีหรือไม่ดีจะอาศัยเพียงข้อความในตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะต้องคำนึงถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นๆ ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญา เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็จะต้องมีการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์เพื่อไม่ให้ประชาชนมีความรู้สึกว่ามีทางเลือกปฏิบัติเกิดขึ้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษนั้นจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษอย่างรวดเร็วหลังจากการกระทำความผิด ซึ่งการลงโทษอย่างรวดเร็วนั้นอาจมีผลดีกว่าการลงโทษอย่างรุนแรงเสียอีก เพราะจะได้ผลเป็นการแก้แค้น ช่มชู้ อดนิสัยเพื่อเป็นหลักประกันในความปลอดภัยของคนในสังคมว่า ได้มีการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างรวดเร็วแล้ว แต่การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องหลีกเลี่ยงการนำตัวผู้บริสุทธิ์มาลงโทษให้มากที่สุด เพราะแม้ว่าสังคมจะมีความปรารถนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอย่างรวดเร็วในขณะเดียวกันสังคมก็คงไม่ต้องการที่จะให้มีการลงโทษผู้บริสุทธิ์อย่างแน่นอน จึงจะต้องมีความเป็นธรรม โดยมี เจตนาในการใช้กฎหมายอาญาให้เป็นการคุ้มครองคนบริสุทธิ์ด้วยความเป็นธรรม และทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม³⁸

³⁸ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 15.

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เหตุผลของการใช้กฎหมายอาญาเพื่อควบคุมพฤติกรรมและการกระทำของคนในสังคมนั้นจุดประสงค์เพื่อเป็นการป้องปรามและเป็นตัวอย่างให้ผู้ที่จะกระทำความผิดอีกทั้งเป็นการข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิดในครั้งต่อไปรวมถึงเป็นการแก้แค้นทดแทนให้กับผู้เสียหาย ซึ่งกฎหมายอาญาถือเป็นกระบวนการลงโทษทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ เพราะบุคคลใดหากต้องโทษทางอาญาแล้วบุคคลนั้นจะต้องได้รับโทษจากรัฐอย่างรวดเร็วส่งผลถึงสิทธิและเสรีภาพจะถูกจำกัดอย่างไม่มีข้อแม้แต่หากรัฐ ละเลยปล่อยให้มี การกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นแล้วไม่นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างรวดเร็วหากเป็นคดีอาญาร้ายแรงสะท้อนขวัญคนในสังคมก็จะเกิดความหวาดกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัยที่จะอาศัยอยู่ในสังคมนั้น แต่หากเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อทางจิตใจเช่นคดีล่าสัตว์ป่าซึ่งบุคคลทั่วไปแค่เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยมีอาวุธหรือเครื่องมือล่าสัตว์ป่าก็เป็นความผิดแล้ว แต่หากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเข้าไปกระทำความผิดเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปหาผลในทางคดีแตกต่างกันก็จะทำให้เกิดความเหลื่อมในการใช้กฎหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และในที่สุดกฎหมายก็จะหมดความศักดิ์สิทธิ์ไปเพราะฉะนั้น การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมจะส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของกฎหมายเป็นอย่างมาก

2.4.3 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม

เป็นทฤษฎีที่ต้องการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยมุ่งควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษตามกฎหมายได้นั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริต ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมสูงๆ เป็นหลักที่เน้นประสิทธิภาพคือ การประสพผลสำเร็จโดยการลงแรงและลงทุนน้อยที่สุด และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเด็ดขาด โดยการค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม จะดำเนินการไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอไม่หยุดชะงัก ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นการปฏิบัติงานประจำ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีดุลพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเต็มที่³⁹

³⁹สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541). "ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540". *บทบัญญัติ*, 54(4). หน้า 58.

โดยทฤษฎีนี้เน้นวิธีการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆให้จบโดยเร็วตั้งแต่ขั้นสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการ จึงส่งผลดีทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ได้รับการปลดปล่อยโดยเร็ว และในขณะเดียวกันก็จะทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานแน่นหนาหรือผู้ต้องหารับสารภาพ ก็จะจบคดีได้โดยรวดเร็ว โดยไม่ต้องพึ่งพากระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลซึ่งจะใช้เวลานานออกไปอีก

เพราะฉะนั้น การควบคุมอาชญากรรมให้สัมฤทธิ์ผลนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เสียหายเป็นหลัก เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นคดี กระบวนการยุติธรรมในชั้นต่างๆจึงต้องมีความรัดกุมไม่ละเลยสิทธิของผู้เสียหาย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นสอบสวนของประเทศไทยนั้น แสดงให้เห็นถึงมาตรการที่ขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม เนื่องจากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้แล้ว ยังละเลยสิทธิของผู้เสียหายทำให้ไม่สามารถจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ส่งผลถึงความเชื่อมั่นที่ผู้เสียหายมีต่อกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน ดังนั้น ผู้เสียหายจึงพยายามที่จะนำคดีของตนขึ้นสู่การพิจารณาของศาลมากกว่าจะให้คดีของตนจบที่ชั้นสอบสวน

2.4.4 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม เป็นทฤษฎีที่ยึดตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงยึดหลักที่ว่าบุคคลจะมีความผิดได้ต้องผ่านการตัดสินของศาล การดำเนินคดีจะต้องกระทำลงโดยปราศจากอคติและทำให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่บังคับใช้กฎหมายจะต้องไม่ใช่อำนาจไปในทางที่ผิด อีกทั้งผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการปกป้องโดยผลของกฎหมาย ส่วนผู้กระทำความผิดก็สมควรที่จะได้รับการลงโทษที่เหมาะสมโดยยึดหลักกฎหมายในการตัดสินลงโทษเป็นสำคัญ ซึ่งการพิจารณาว่าผู้ใดกระทำความผิดนั้นจะต้องดำเนินไปตามวิธีที่ทำให้เชื่อว่าเกิดความเป็นธรรมขึ้นแก่บุคคลทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายผู้ต้องหา ศาลจะต้องตัดสินคดีจนกว่าผู้ที่ถูกสงสัยว่ากระทำความผิดจะได้รับโทษตามกฎหมาย แต่ในระหว่างที่รอคำตัดสินของศาลนั้นจะต้องถือว่าผู้ต้องสงสัยเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะพิสูจน์ในวาระสุดท้ายว่าเขานั้นเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาจึงต้องมีความเป็นธรรมและต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในกระบวนการยุติธรรม โดยจะมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ต้องหาถูกส่งผ่านไป ตามขั้นตอนต่างๆในกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวกไม่ได้ ทฤษฎีนี้จึงไม่เห็นด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการ ของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจและอัยการ แต่จะ

เห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมจะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหา
 อย่างเป็นทางการและเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรม ทฤษฎีนี้จึงถือว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่า
 ประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าได้กระทำความผิดเท่านั้น แต่จะมีความผิดก็
 ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายพิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง และผู้มี
 อำนาจพิจารณาพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ
 บุคคลอย่างถ่วงทฤษฎีนี้ยอมรับว่ามีแต่องค์กรผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่
 เชื่อกันได้⁴⁰

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เป้าหมายหลักของทฤษฎีทั้ง 2 ทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วนั้น คือ การ
 รักษาความสงบเรียบร้อยและธำรงไว้ซึ่งศีลธรรมอันดีของประชาชนในสังคมนั้นๆ ซึ่งทฤษฎีทั้ง
 สองนี้มีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน โดยข้อดีของทฤษฎีในการควบคุมอาชญากรรมนั้นข้อดีคือมี
 ความสะดวกและรวดเร็ว เพราะคดีจะจบในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ข้อเสียคือ มีการแทรกแซงจาก
 บุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวกับคดีได้ง่าย ส่วนทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมนั้นข้อดีคือ
 มีความรัดกุมและได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในทางกฎหมายและมีความ
 น่าเชื่อถือสูง ข้อเสียคือ ฝ่ายกระบวนการจะไปถึงชั้นศาล จะต้องผ่านชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจและชั้นเจ้า
 พนักงานอัยการซึ่งใช้เวลานานพยานหลักฐานบางชนิดอาจสูญหายไปในช่วงการพิจารณา ซึ่ง
 ข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่า หากจะนำมาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนั้น
 จะต้องนำทั้งสองแนวทางมาบูรณาการร่วมกัน กล่าวคือ ในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจและชั้นเจ้าพนักงาน
 อัยการสามารถที่จะพิจารณาตัดสินคดีในเบื้องต้นได้ แต่การตัดสินคดีในชั้นนี้จะต้องปฏิบัติตาม
 กฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้ชี้แจงในข้อเท็จจริง
 และข้อกฎหมายให้ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาทราบโดยเคร่งครัด โดยที่บทบัญญัติของกฎหมายก็
 จะต้องกำหนดวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานไว้อย่างชัดเจนและกำหนดโทษที่แน่นอนหากเจ้าพนักงาน
 ในกระบวนการยุติธรรมฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ก็ไม่ตัดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย
 ที่จะฟ้องร้องคดีต่อศาลหากเห็นว่า ผลในการตัดสินคดีของตนไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย
 ดังนั้น การใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งจึงเป็นการไม่เหมาะสม เพราะเนื่องจาก สภาพสังคมรวมถึงการ
 ใช้กฎหมายไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่ง

⁴⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 39. หน้า 58.

ทั้งนี้ นอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎีทั้งสองแล้วหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินการยังคำนึงถึงการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับระบบงานย่อยของชุมชน หมายความว่า หน่วยงานต่างๆ ในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งระบบงานควบคุมอาชญากรรม เป็นระบบงานยุติธรรมนี้ ซึ่งก็คือให้หน่วยงานต่างๆ เหล่านั้นมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของระบบ ป้องกันอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม โดยระบบงานนี้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ⁴¹

ก) การยอมรับว่าการบริหารงานยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่ควบคุมสังคมของสถาบันต่างๆ ในชุมชนทั้งหมด แนวความคิดนี้ตรงข้ามกับระบบงานยุติธรรมที่ทำหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมที่แยกตัวออกมาเป็นเอกเทศในแง่ที่มองเห็นระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นส่วนสนับสนุนการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการที่ทำโดยครอบครัว โรงเรียน และสถาบันทางศาสนา และทางสังคมอื่นๆ ซึ่งเมื่อร่วมกับสถาบันทางกฎหมายต่างๆ แล้วก็ประกอบเข้าเป็นโครงสร้างทางสังคมทั้งหมด และในฐานะเป็นระบบงานย่อยหน่วยงานยุติธรรมต่างๆ จะรวมกันกับหน่วยงานย่อยอื่นๆ ที่ควบคุมสังคมรับผิดชอบในการที่จะทำให้ทุกคนหันมาเอาใจใส่กับผลประโยชน์ของชุมชน

ข) การกำหนดเป้าหมายของระบบงาน เป้าหมายของระบบงานนี้ไม่ใช่แค่เพียงการควบคุมอาชญากรรมอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ทว่าเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนปฏิบัติตามกฎหมาย ระบบงานนี้จะถือว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นหนทางสุดท้าย และใช้เฉพาะกับรูปของพฤติกรรมที่ไม่อาจควบคุมโดยการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการได้ นอกจากนี้แนวความคิดของระบบนี้ยังชี้แนะว่าการบริหารงานยุติธรรมอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาอาชญากรรม เมื่อมาตรการควบคุมอาชญากรรมก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม หรือขัดต่ออุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคม เช่น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมประกอบอาชญากรรมเสียเอง

ค) การรับรู้ขอบเขตของการใช้อำนาจบังคับตามกฎหมาย และของเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมอาชญากรรม เป็นอีกลักษณะหนึ่งของระบบงานนี้การบริหารงานยุติธรรมไม่อาจแก้ไขความยุ่งยากต่างๆ ที่ก่อขึ้นโดยพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหมดได้ในระยะยาว แนวความคิดของระบบนี้คือ พยายามใช้การควบคุมพฤติกรรมต่างๆ อย่างไม่เป็นทางการภายในชุมชนที่แสดงให้เห็นว่ามีประสิทธิภาพพอ

⁴¹ กระบวนการและการบริหารงานยุติธรรมไทย. (ม.ป.ป). *หลักการและพื้นฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: <https://www.humanrightscenter.go.th>> HRK. [2561, 26 สิงหาคม].

เพราะฉะนั้น หากจะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพนั้นคงจะพึงพาอาศัยเพียงการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัดเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมตรวจสอบการใช้กฎหมายและกำหนดเป้าหมายของระบบงานที่ชัดเจนรวมถึงการกำหนดขอบเขตของการใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้บังคับใช้กฎหมาย

2.4.5 ขอบเขตความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับมาตรการในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้น มีอยู่หลายประการในการที่เจ้าพนักงานจะต้องรับผิดชอบในลักษณะที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบในทางอาญา ความรับผิดชอบในทางแพ่ง ความรับผิดชอบทางวินัย ความรับผิดชอบในทางปกครอง และความรับผิดชอบตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การควบคุม คุณสมบัติและสถานะ โดยในการลงโทษเจ้าพนักงานในตำแหน่งหน้าที่ราชการในเรื่องทางวินัย หรือแม้กระทั่งการเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และแก้ไขให้ถูกต้องในทางปกครอง ดังนั้น การจะนำคดีมาดำเนินการทางศาลหรือดำเนินคดีตามกฎหมายจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาของการกระทำว่าอยู่ในขอบเขตหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายใดให้มีความชัดเจนที่สุด เพื่อที่จะใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้องในการนำมาพิจารณาถึงการกระทำในเรื่องนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกฎหมายแต่ละสาขาจะมีเจตนารมณ์ที่แตกต่างกันไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยสามารถแบ่งตามลักษณะความรับผิดชอบได้ ดังนี้⁴²

1) ความรับผิดชอบในทางแพ่ง

ซึ่งโดยปกติเมื่อเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่แล้วเกิดความผิดพลาดขึ้นย่อมต้องมีความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายในทางแพ่งด้วยเช่นกัน โดยพิจารณาได้ ดังนี้

ก) ลักษณะของการกระทำที่จะต้องมีความรับผิดชอบในทางแพ่ง คือ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานหากการกระทำใดของเจ้าพนักงานเกิดความเสียหายแก่ประชาชน เจ้าพนักงานจะต้องมีความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติไว้มี 2 กรณี ได้แก่ ความรับผิดชอบส่วนตัวและความรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงาน โดยพิจารณาถึงหน้าที่ในการที่กระทำ ซึ่งหากเจ้าพนักงานกระทำผิดเช่นนั้นและเป็นการกระทำความผิดในหน้าที่ ศาลก็จะ

⁴² ศุลา โชติภักดี. (2554). *การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามมาตรา 157 ประมวลกฎหมายอาญากับความชัดเจนแน่นอนในการบัญญัติกฎหมายอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 29-32.

ตัดสินใจให้หน่วยงานราชการต้นสังกัด มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานดังกล่าว และหน่วยงานราชการก็จะต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย แต่หากไม่ใช่การกระทำในหน้าที่ราชการแล้ว หน่วยงานต้นสังกัดก็ไม่ต้องร่วมรับผิดชอบแต่อย่างใด เช่น เป็นการกระทำของเจ้าพนักงานที่กระทำเกินหน้าที่หรือเป็นการทำนอกเหนืออำนาจหน้าที่โดยมีเจตนาเป็นส่วนตัว

ข) ลักษณะของความรับผิดในทางแพ่ง คือ ความรับผิดในทางละเมิดในกรณีที่เจ้าพนักงานกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ราชการอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้อง หรือฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงจากเจ้าพนักงาน ซึ่งเจ้าพนักงานต้องร่วมรับผิดชอบใช้เงินส่วนตัวแก่ผู้เสียหาย รวมทั้งกรณีหน่วยงานรับผิดชอบไปก่อนแล้วมาไล่เบี้ยเต็มจำนวนจากเจ้าหน้าที่ในภายหลัง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความรับผิดในทางละเมิดของเจ้าหน้าที่นั้น คือการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดซึ่งมีความมุ่งหมายในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สถานะเดิมเหมือนขณะที่ยังไม่มีการกระทำละเมิดนั่นเอง โดยวัตถุประสงค์ของการชดเชยค่าเสียหายมิใช่การลงโทษ แต่เป็นการคำนึงถึงความเสียหายของผู้เสียหายเป็นหลัก โดยจะเน้นการเยียวยาผู้เสียหายที่ถูกกระทำละเมิดให้กลับคืนสู่สถานะเดิมเท่านั้น

ค) ความรับผิดทางวินัย คือ หลักการควบคุมตามหลักการบริหารงานบุคคล ซึ่งความรับผิดทางวินัยนั้นมีหลักการอยู่ว่า บุคคลที่เป็นข้าราชการต้องยอมลดสิทธิความเป็นมนุษย์ของตนให้ต่ำกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ ข้าราชการต้องอยู่ภายใต้บทบังคับแห่งกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติหรือกฎข้อบังคับ ดังนั้นจึงมีการกำหนดข้อปฏิบัติ หรือข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติของบุคคลในกลุ่มอาชีพข้าราชการ ซึ่งเรียกกันว่า “ความผิดทางวินัย” โดยการควบคุมความประพฤติไม่ว่าจะเป็นการควบคุมด้วยตัวเองหรือโดยบุคคลอื่น หรือด้วยเครื่องมือใดๆ เช่น คำสั่ง กฎหมาย การฝึกอบรม หรือด้วยประการใดๆ อันเกี่ยวข้องกับความประพฤติ

ซึ่งลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางวินัย จึงมีการกำหนดโทษไว้สำหรับผู้ฝ่าฝืนวินัย โดยผู้ที่เป็นข้าราชการจะต้องปฏิบัติตาม โดยในปัจจุบัน โทษทางวินัยตามระเบียบข้าราชการพลเรือน บัญญัติไว้ในมาตรา 100 โทษที่จะได้รับมี 5 สถาน ได้แก่ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดขั้นเงินเดือน ปลดออกและไล่ออก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย และให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและคำสั่งของหน่วยงานนั้นๆ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่นั้นมีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ

ดังนั้น โทษในทางวินัยที่ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับนั้นจึงเป็นโทษที่มีต่อหน่วยงานมากกว่าจะเป็น การเยียวยาให้กับบุคคลภายนอกที่ถูกละเมิดสิทธิ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการบัญญัติ กฎหมายให้ชัดเจนเกี่ยวกับความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนหากมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม กฎหมาย⁴³ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนในการรับคดี หรือการแจ้งสิทธิต่างๆให้ผู้เสียหายทราบ จึงเป็นการยากที่จะ ทำให้พนักงานสอบสวนรู้ถึงหน้าที่ของตนเองเพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ส่วน ผู้เสียหายก็ยังไม่มีความหมายบัญญัติชัดเจนแน่นอนถึงสิทธิในการติดตามทวงถามความคืบหน้าของ คดี เพราะฉะนั้นจึงเป็นการยากที่จะกำหนดความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา สามารถมาอธิบายถึงหลักการ ที่มาจากข้อตกลงระหว่างประเทศเป็นเกณฑ์ในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหายซึ่งเป็นหลักที่ยอมรับกันในระดับสากล โดยเฉพาะกรณีของการกำหนดมาตรการทาง กฎหมายที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายนั้น จะต้องนำเอาความกังวลและความทุกข์ใจ ของผู้เสียหายมาประกอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวน เพื่อแสดงให้เห็นถึง ความเอาใจใส่ที่รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีต่อผู้เสียหาย และเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมี ประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรมจึงจะต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบในการกำหนด หน้าที่ของพนักงานสอบสวนด้วย เพื่อให้สิทธิดังกล่าวกลายเป็นกฎหมายที่สามารถบังคับใช้ได้โดย แพร่หลาย ประชาชนก็จะเข้าถึงสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการเยียวยาความเสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนั้น เป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่สมัย โบราณดั้งเดิมตั้งแต่ที่ยังมิได้แยกกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง กล่าวคือในสังคมเก่าแก่แต่ ดั้งเดิมนั้น มีมาตรการในการระงับข้อพิพาทโดยมิได้มีการแบ่งแยกออกเป็นลักษณะของคดีแพ่ง หรือคดีอาญา⁴⁴ ดังเช่นในปัจจุบัน รวมถึงการดำเนินการโดยเอกชนด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการ แก้แค้นระหว่างบุคคล กลุ่มหรือเผ่าพันธุ์ โดยเมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณแล้วจะเห็น ได้ว่าเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป อเมริกา หรือเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย

⁴³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 9.

⁴⁴ ณรงค์ ใจหยาญ. (2544). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 31.

ล้วนแล้วแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมด้วยกันทั้งหมด โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคม ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาในสมัยก่อน จะมุ่งเน้นไปที่การแก้แค้นทดแทนให้กับผู้เสียหายมากกว่าการเยียวยาความเสียหาย ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดที่จำแนกว่าเป็นความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ที่จะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดที่ตนกล่าวอ้างด้วยตนเอง รวมถึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองเพื่อให้ศาล เป็นผู้พิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง เพราะฉะนั้นจึงเป็นการดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนด้วยกันเองนี้จึงมีลักษณะเป็นการแก้แค้นทดแทนระหว่างเอกชนด้วยกันเอง ดังนั้น การระงับข้อพิพาทดังกล่าวจึงไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัว และอาจไม่ยุติธรรมเนื่องจากการโทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ ไม่ได้สัดส่วนต่อความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไปทำให้เกิดการลงโทษตามอำเภอใจ

ซึ่งตามแนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น เอกชนอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องร้องต่อศาลได้ ซึ่งเป็นการทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการฟ้องคดีนั้นแต่เพียงผู้เดียวและด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาจึงมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ด้วยเหตุผลนี้ ผู้เสียหายจึงสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าว ดังนั้นผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา อาทิ การฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองเพื่อรักษาสิทธิที่ผู้เสียหายมีอยู่

และต่อมาเมื่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้น แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายได้นำไปสู่แนวคิดในการคานอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา อันได้แก่ พนักงานอัยการ กับผู้เสียหาย เช่น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะใช้ดุลยพินิจในการไม่ดำเนินคดีนั้นแล้ว โดยการสั่งไม่ฟ้อง แต่ผู้เสียหาย ยังคงมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดอยู่ โดยในหลายประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงมาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเนื่องจากการนำแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้กันอย่างแพร่หลาย จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยที่ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้เสียหายได้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่ถึงอย่างไรก็ตาม บางประเทศก็ยังผ่อนผันให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องคดีอาญาได้ แต่ก็จะมีข้อยกเว้นในคดีบางประเภทไว้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศส่วนใหญ่ได้

ใช้เกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งถือว่ารัฐเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยรัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาและในขณะเดียวกันก็จำกัดไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรผู้เสียหายในการที่จะฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่ถึงอย่างไรก็ตามในหลายประเทศก็ยังคงคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหาย ตามแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยเห็นว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิโดยตรงในการดำเนินคดีอาญาดำเนินคดีอาญาดำเนินคดีอาญาด้วยตัวผู้เสียหายเอง เพื่อรักษาสิทธิที่ผู้เสียหายมีอยู่ ดังนั้นแม้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีเอง แต่ก็ยังคงมีมาตรการรวมถึงกระบวนการที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอันแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่า ประเทศเหล่านั้นจะกำหนดไว้ได้อย่างไร เช่น การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือการให้สิทธิกับผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ในคดีอาญาบางประเภทเท่านั้น⁴⁵

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการดำเนินคดีอาญาและการเยียวยาความเสียหายนั้น สามารถนำมาอธิบายถึงหลักการที่นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกันเอง ซึ่งเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป โดยเฉพาะกรณีของผู้กระทำความผิดทางอาญาที่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่นนั้น จะต้องนำเอาหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาปรับใช้ให้เหมาะสม เพื่อแสดงให้เห็นถึงมาตรการในการระงับข้อพิพาทของรัฐและการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งเป็นการนำระบบในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐกลับมาใช้อีกครั้ง โดยแยกจากการชดเชยค่าเสียหายถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐ นำเอามาพิจารณาประกอบด้วยเพื่อให้มีการนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะต้องนำมาเป็นกรอบในการกำหนดค่าเยียวยาความเสียหายด้วย เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาและการเยียวยาความเสียหายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

⁴⁵ อรุณา สามัญทอง. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 13. หน้า 23.